

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик початкової освіти

Дипломна робота магістра

з теми «ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ
ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЗАСОБАМИ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ»

Виконала: студентка 2 курсу, РО1-М18z групи
Спеціальності 013 Початкова освіта
Піхурець Наталія Віталіївна
Керівник: Дутко Олена Миколаївна, кандидат
педагогічних наук
Рецензент: Гудима Н.В., кандидат філологічних
наук, доцент

Кам'янець-Подільський – 2019 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
--------------------	---

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

1.1. Психологічний, педагогічний та методичний аспекти дослідження читацького інтересу.....	8
---	---

1.2. Особливості формування читацьких компетентностей молодших школярів.....	18
--	----

РОЗДІЛ 2. ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

2.1. Технології формування читацьких компетентностей школярів на уроках літературного читання.....	29
--	----

2.2. Формування читацьких компетентностей учнів на уроках позакласного читання.....	45
---	----

2.3. Організація, зміст та аналіз ефективності експериментального дослідження читацьких інтересів учнів 3 класу.....	56
--	----

ВИСНОВКИ	67
-----------------------	----

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	69
---	----

ДОДАТКИ

Додаток А (Дидактичні ігри на уроках читання).....	75
--	----

Додаток Б (Зразки інтерактивних вправ на уроках читання).....	76
---	----

Додаток В (Нестандартний урок з читання).....	78
---	----

ВСТУП

Читання – один з основних шляхів отримання інформації в сучасну епоху, провідний засіб усебічного впливу на людину. Як особливий вид діяльності, воно має надзвичайно великі можливості для розумового, естетичного, морального та мовленнєвого розвитку учнів. Усе це доводить необхідність формування навички читання та читацьких компетентностей молодших школярів загалом [33].

Удосконалення навичок читання й формування активних читацьких інтересів є особливо актуальним у початкових класах, коли закладаються основи подальшого розвитку дитини, забезпечується розвиток читацької самостійності загалом, формування читацьких компетентностей, становлення культури мовлення, техніки читання, адекватних почуттів та навичок правильної оцінки реальної дійсності. Зважаючи на це, удосконалення читацьких якостей, формування дитини-читача загалом повинно стати невід'ємною складовою загального процесу навчання і виховання молодших школярів. Щодо уроків читання, то без роботи з учнями над розвитком читацьких інтересів вони втрачають свій зміст і завдання, стають формальними [64].

Сформованість читацьких компетентностей, читацьких інтересів та читацької самостійності – неодмінна умова повноцінного навчання. Процес їх формування має міжпредметний характер, але в основному реалізується на уроках читання через органічну взаємодію змістової, процесуальної і мотиваційної сторін навчальної діяльності.

Формування у школярів читацьких умінь, розвиток читацьких інтересів є одним з головних завдань початкового навчання. Його мета – сформувати в учнів стійку потребу самостійно й осмислено вибирати і систематично читати книги, спираючись на знання й навички, здобуті на уроках навчання грамоти й класного читання. Ця мета продиктована самим життям. Школярі, які нічого, крім підручника, не читають, дуже поверхово оволодівають

знаннями. Досягти цієї мети можна лише на основі вироблення в школярів позитивного ставлення до читання за власною ініціативою.

Проблеми формування читацьких інтересів досліджували такі психологи, як С. Рубінштейн, Б. Ананьєва, Л. Божович, А. Фарбер, Д. Супер, К. Юнг, Л. Леонгард, С. Ананьїн, А. Копчук, Т. Долбенко, Л. Драплюк, Т. Петелько та ін.; педагоги – В. Сухомлинський, К. Ушинський, Т. Бугайко, Ф. Бугайка, Є. Пасічник, В. Маранцман, Н. Волошина, І. Збарський, О. Онищенко, В. Мартиненко, Н. Скрипченко та ін.; методисти – В. Едігей, М. Зайцев, Г. Доман, М. Вашуленко, Г. Ткачук та ін.

Аналіз науково-методичної літератури, вивчення досвіду роботи вчителів початкових класів, а також наші спостереження і дослідження, спрямовані на вивчення сучасної системи навчання читання та формування читацької самостійності молодших школярів, показали, що формування дитини-читача, яка має сформовані читацькі інтереси і здатна до самостійного читання доступних їй розумінню книг, перебуває далеко від досконалості.

З огляду на сказане, **актуальність** дипломної роботи зумовлена необхідністю у розробці технологій удосконалення процесу формування читацьких інтересів учнів у сучасній початковій школі.

Мета дослідження – обґрунтувати особливості методики формування читацьких інтересів учнів у сучасній початковій школі.

Відповідно до поставленої мети визначені **завдання дослідження**:

- 1) розкрити сутність читацьких інтересів молодших школярів;
- 2) охарактеризувати особливості сучасної системи формування читацьких інтересів у початковій школі;
- 3) визначити зміст технологій формування читацьких компетентностей учнів у процесі класного та позакласного читання;
- 4) розробити систему прав і завдань для формування читацьких інтересів в учнів початкових класів;
- 5) провести дослідження ефективності розробленої методики.

Об'єкт дослідження – сучасна система формування дитини-читача в початкових класах.

Предмет дослідження – технології формування читацьких компетентностей учнів на уроках класного і позакласного читання.

Організація дослідження. Експериментальне дослідження проводилось на базі Хмельницького навчально-виховного об'єднання №1 «Школа-дитячий садок» (основна й контрольна групи). У ньому брали участь учні 3 класу (основна група – 14 та контрольна – 14).

Методи дослідження: аналіз, порівняння, синтез, спостереження, анкетування, дослідження, систематизація, класифікація та узагальнення теоретичних даних, представлених у педагогічній та методичній літературі, вивчення та узагальнення передового педагогічного досвіду, методи математичної статистики.

Теоретичне значення дипломної роботи полягає у визначенні особливостей читацьких інтересів молодших школярів, дослідженні психологічного, педагогічного та методичного аспектів формування читацьких компетентностей учнів початкової школи.

Практичне значення дослідження визначається перевіркою методики формування читацьких інтересів школярів на уроках класного та позакласного читання.

Апробація роботи. Основні положення і результати представлено на II регіональній науково-практичній конференції «Роль і місце мистецької педагогіки у формуванні сучасної особистості» із доповіддю «Технології розвитку критичного мислення як засіб формування читацьких компетентностей на уроках ознайомлення з новим художнім твором» (16-17 березня 2019 року, м. Кам'янець-Подільський); III всеукраїнській науково-практичній конференції «Українська та іноземні мови в початкових класах: актуальні проблеми й інноваційні технології навчання» із доповіддю «Читацька компетентність молодшого школяра: теоретичний аспект» (21-22 березня 2019 року, м. Кам'янець-Подільський); науково-практичній

інтернет-конференції молодих науковців та студентів «Розвиток особистості молодшого школяра: сучасні реалії та перспективи» із доповіддю «Читацька компетентність молодших школярів як один із пріоритетних напрямів спільної діяльності педагогів, бібліотекарів і батьків в умовах НУШ» (2019 рік, м. Івано-Франківськ, м. Бердянськ, м. Вінниця, м. Кам'янець-Подільський, м. Київ, м. Кропивницький, м. Мукачево, м. Полтава, м. Умань, м. Херсон); V міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми наступності дошкільної і початкової освіти» із доповіддю «Формування читацької компетентності молодших школярів засобами групових методів навчання» (17-18 квітня 2019 року, м. Кам'янець-Подільський); III міжнародній науково-практичній Інтернет-конференції «Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти» із доповіддю «Інтерактивні методи як засіб формування читацької компетентності учнів початкової школи» (17-18 квітня 2019 року, м. Вінниця); науковій конференції студентів і магістрантів за підсумками НДР у 2018-2019 навчальному році із доповіддю «Формування читацьких компетентностей молодших школярів засобами інноваційних технологій» (24-25 квітня 2019 року, м. Кам'янець-Подільський); III всеукраїнській науково-практичній конференції «Від творчого педагога до творчої дитини: гармонія партнерської взаємодії» із доповіддю «Наступність у формуванні читацької компетентності старших дошкільників і молодших школярів як один із пріоритетних напрямів спільної діяльності педагогів, бібліотекарів і батьків в умовах НУШ» (23-24 жовтня 2019 року, м. Кам'янець-Подільський); всеукраїнській інтернет-конференції «Актуальні питання початкової освіти: досвід, реалії, перспективи» із доповіддю «Читацька компетентність як основа освіти і самоосвіти молодших школярів в умовах НУШ» (24-25 жовтня 2019 року, м. Кам'янець-Подільський).

Результати дослідження обговорено на засіданнях кафедри теорії та методик початкової освіти Кам'янець-Подільського національного

університету імені Івана Огієнка (2018-2019 рр.). Опубліковано статтю «Формування читацької компетентності першокласників на уроках навчання грамоти» у збірнику наукових праць студентів і магістрантів педагогічного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (Випуск 15, 2019 рік).

Структура й обсяг роботи. Дипломна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, що налічує 79 позицій, додатків. Повний обсяг дипломної роботи 83 сторінки.

Зміст роботи. У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено його мету, гіпотезу та завдання, об'єкт і предмет наукових спостережень, методи вивчення матеріалу, новизну, теоретичне й практичне значення одержаних результатів.

У першому розділі «Теоретичні основи формування читацьких компетентностей учнів початкової школи» висвітлюються психологічний, педагогічний та методичний аспекти дослідження читацького інтересу, а також схарактеризовані особливості формування читацьких компетентностей молодших школярів.

Другий розділ «Технології формування читацьких компетентностей молодших школярів» охоплює 3 підрозділи. Завдання цього розділу – дослідити технології формування читацьких інтересів школярів на уроках читання, виокремити основні чинники формування читацьких інтересів на уроках позакласного читання, пояснити та обґрунтувати результати експериментального дослідження читацьких інтересів учнів 3 класу, подати методичні рекомендації щодо формування читацьких компетентностей молодших школярів на уроках літературного читання.

У висновках підбито підсумки здійсненого теоретичного й емпіричного дослідження.

ВИСНОВКИ

Аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчив, що сформованість читацьких інтересів – неодмінна умова повноцінного навчання учнів початкових класів. Процес їх формування має міжпредметний характер, але в основному реалізується на уроках читання через органічну взаємодію змістової, процесуальної і мотиваційної сторін навчальної діяльності. Тому завдання предмета читання в початкових класах – формувати, закріплювати, вдосконалювати навички свідомого, правильного, швидкого, виразного читання, розвивати потяг до самостійного читання книг, формувати читацькі інтереси загалом. Мета предмета читання – виробити в учнів не тільки вміння читати, а й внутрішнє бажання читати, що є усвідомленням необхідності спілкування з книгою, бачити в цьому життєву потребу.

Досягнення цілей курсу передбачає вирішення таких завдань: формування навички читання; розвиток інтересу до читання, ознайомлення учнів з дитячою літературою в багатоманітності її тематики, жанрово-родових форм; формування повноцінного сприймання, розуміння, відтворення художнього, науково-пізнавального текстів шляхом засвоєння відповідних навчальних і читацьких умінь; розвиток творчих здібностей школярів; формування умінь самостійно й продуктивно працювати з дитячою книжкою, різними джерелами для знаходження потрібної інформації; орієнтуватися у світі книжок і вибирати їх для задоволення власних пізнавальних потреб.

Інтерес до читання художніх творів виникає і починає формуватись з дитячих років. Уже в початкових класах, навчившись читати, учень може сам ознайомлюватись із змістом окремих творів і невеликих книжок. Діти відвідують бібліотеки, обмінюються книжками. Для того, щоб у школярів був сформований стійкий інтерес до читання, його треба весь час підтримувати і збагачувати.

Велику роль у формуванні дитини-читача відіграє вчитель початкових класів. Правильно підібрана педагогом методика, структура, тема, мета, завдання уроку – це правильний шлях до формування читацьких інтересів учнів. Для зацікавлення школярів книгою потрібно використовувати комп'ютерні технології, дидактичні ігри, різні види роботи на уроці. Велику роль відіграють різноманітні нестандартні уроки з читання і в тому числі уроки-проекти. Робота з батьками та бібліотекарем, запрошення на урок поетів, письменників також сприяють формуванню читацьких інтересів у початкових класів.

Формування читацьких компетентностей молодших школярів, вироблення у них умінь і навичок добирати книги, самостійно працювати з ними, бережливо до них ставитись – одне із важливих завдань учителів початкових класів.

Процес ефективного педагогічного керівництва становленням читача молодшого шкільного віку будується поетапно. Ці етапи пов'язані не з віком учнів, а визначаються читацькою підготовкою учнів. У процесі формування читацької самостійності учні початкової школи проходять чотири етапи: підготовчий етап роботи з дитячою книжкою – навчання дітей читацькій азбуці; початковий – накопичення мінімального рівня літературного розвитку і спроби сил у самостійному читанні різноманітних книг під керівництвом учителя; основний – позакласне читання, тобто залучення дітей до вміння вибирати і читати потрібні їм, головне, потужні книжки без нагляду вчителя, дома, опираючись на власні читацькі можливості, досвід і набуту загальну і спеціальну читацьку підготовку; заключний – формування у дітей читацьких інтересів на базі отриманих за роки навчання літературного розвитку, знання книг, вміння та навички їх самостійно читати.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бардакова Ю. Нова українська школа. Новий державний стандарт. Пам'ятка вчителя // Початкове навчання та виховання. 2018. № 13-15. С.34-44.
2. Варій М.Й. Загальна психологія : навчальний посібник; 2-ге видан., випр. і доп. К. : Центр учбової літератури, 2007. 968 с.
3. Ващенко Г. Загальні методи навчання : підручник для педагогів. К. : Українська Видавнича спілка, 1997. 360 с.
4. Венгер А.А., Выгодская Г.Л., Леонгард Э.И. Отбор детей в специальные дошкольные учреждения. М. : Просвещение, 1972. 143 с.
5. Вікова психологія / [за ред. Г.С. Костюка]. К. : Педагогіка, 1984. 269 с.
6. Гельвеций К.А. Об уме. М. : Педагогика, 1973. 263 с.
7. Горецкий В.Г., Кирюшкин В.А., Шанько А.Ф. Читаем сами: пособие для учащихся. М. : Просвещение, 1986. 79 с.
8. Гудзик І.П. Робота над змістом твору // Початкова школа. 1993. №11. С. 16–19.
9. Гузь О. Актуальні шляхи удосконалення читацької компетентності учнів в умовах НУШ // Початкова школа. 2019. №5. С.14-16.
10. Джежелей О., Светловская Н. Учим читать книгу. Пособие для учителя. М. : Просвещение, 1983. 208 с.
11. Джежелей О.В. Учить ориентироваться в мире книг: организация самостоятельного учебного чтения на завершающем этапе обучения в начальной школе // Русская словесность в школах Украины. 2005. №4. С. 18–21 .
12. Дівакова І. Інтерактивні технології навчання у початкових класах. Тернопіль : Мандрівець, 2011. 179 с.
13. Довженко Т. Як допомогти дитині навчитися читати // Початкова школа. 2006. №7. С. 13–16.

14. Долбенко Т. Розвиток художнього смаку та кола читання для розширення пізнавальної діяльності дітей // Вісник книжкової палати. 2004. №1. С. 32–35.
15. Доман Г. Гармоничное развитие ребенка. М. : Аквариум, 1996. 538 с.
16. Драпалюк Л. Молодий читач в інформаційному просторі // Вісник книжкової палати. 2001. №6. С. 20–21.
17. Друзь З.В. Від уроку до уроку // Початкова школа. 1990. №4. С. 76–79.
18. Едигей В.Б. Учись читать, малыш! К. : Гранд, 1993.
19. Едигей В.Б. Читання без Нудьги. К. : Богдан, 2009. 336 с.
20. Загальна психологія / [Скрипченко О.В., Долинська Л.В., Огороднійчук З.В. та ін.]. К. : Каравела, 2009. 464 с.
21. Зелена Л.Є. Дидактичні ігри на формування навичок читання // Початкове навчання та виховання. 2019. № 16-18. С.43-46.
22. Зимова І.А. Педагогічна психологія. Ростов н/Д. : Фенікс, 1997. 480 с.
23. Ігнатенко Н. Осмислення прочитаного через складання плану // Початкова школа. 2000. №10. С. 29–31.
24. Ігнатенко Н. Основні етапи роботи над художнім твором на уроках читання // Педагогіка і психологія. 2000. №3. С. 44–51.
25. Інноваційні технології навчання української мови та літературного читання в початковій школі : Навчальний посібник / за аг.ред. Н.В. Гудими. Кам'янець-Подільський : Друк-сервіс, 2018. 168 с.
26. Киричук О., Волошина Г. Підготовка учнів до сприймання нового тексту // Початкова школа. 1992. №9–10. С. 29–31.
27. Клапаред Е. Психологія дитини і експериментальна педагогіка. М. : СПб., 1991. 380 с.
28. Комишова Т.П. Зустріч з казкою. Урок позакласного читання в 2-му класі // Початкове навчання та виховання. 2018. № 3. С.15-19.

29. Волошина Н.І., Пасічник Є.А., Хропко П.П. [та ін.]. Концепція літературної освіти // Початкова школа. 1994. №3. С. 21–29.
30. Кравець В. Історія класичної зарубіжної педагогіки та шкільництва: навчальний посібник. Тернопіль, 1996. 178 с.
31. Купцова Л., Сєдова О. Інтерактивні методи навчання у сучасній початковій школі // Початкова школа. 2019. №3. С.43-48.
32. Кучер Т. Формування ключових компетентностей на уроці літературного читання в 2 класі // Початкова школа. 2018. №4. С.22-24.
33. Лаптева Л. Читання – віконце у світ // Початкова школа. 1997. №11. С. 11–13.
34. Логачевська С., Іщенко О. Реалізація особистісно орієнтовано підходу у формуванні читацьких умінь у 1 класі Нової української школи // Початкова школа. 2018. №5. С.12-15.
35. Люблінська Г.О. Дитяча психологія. К. : Вища школа, 1974. 357 с.
36. Максименко С., Соловієнко В. Загальна психологія. К. : МАУП, 2000. 250 с.
37. Мартиненко В. Позакласне читання (1-2 клас) // Початкова школа. 2003. №2. С. 39–42.
38. Матюніна Ю.В., Ампілогова Л.П. Формування в молодших школярів читацької активності та навичок смислового читання // Початкове навчання та виховання. 2018. № 1-2. С.4-8.
39. Маценко Н.В. Упровадження нового Державного стандарту початкової освіти. Роздуми вчителя пілотного класу Нової української школи // Початкове навчання та виховання. 2018. № 28-29. С.41-45.
40. Методика викладання української мови / [навч. пос. за ред. Дорошенко С.І. та ін.]. К. : Вища школа, 1992. 380 с.
41. Методика навчання української мови в початковій школі : навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів / [за наук. ред. М.С. Вашуленка]. К. : Літера ЛТД, 2010. 364 с.

42. Мірошниченко О.О. Цикл уроків з українського читання у 2 класі. Казки українських письменників // Початкове навчання та виховання. 2004. №30. С. 12–18.
43. Молдавская Н.Д. Литературное развитие школьников в процессе обучения. М. : Педагогика, 1976. 224 с.
44. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів із навчанням українською мовою. 1-4 класи. К. : Видавничий дім «Освіта», 2013. 392 с.
45. Науменко В. Літературний розвиток молодших школярів // Початкова освіта. 2003. №43. С.2–3.
46. Науменко В.О. Робота над художнім твором на уроках читання // Початкова школа. 1985. №6. С. 32–41.
47. Наумчук М., Наумчук В. Позакласне читання. 3 клас. Календарне планування, конспекти уроків та методичні рекомендації: посібник для вчителя. Тернопіль : Підручники і посібники, 2001. 96 с.
48. Наумчук М.М. Робота з дитячою книжкою // Початкова школа. 1982. №5. С. 56–60.
49. Новальська Т. Читання в Україні в новому столітті // Вісник книжкової палати. 2002. №12. С. 21–24.
50. Нова українська школа : poradnik dla vchytel'ia / za zag.red. N.M. Bibik. Kyiv : Litera LTD, 2018. 160 s.
51. Новожилова О., Яськова Л. Настільна книга молодого вчителя початкової школи. Харків : Ранок, 2009. 288 с.
52. Обучение чтению младших школьников. Из опыта работы / [авт. текста И. Гаркунова]. М. : Просвещение, 1981. 143 с.
53. Онопрієнко О.В. Елементи літературного аналізу творів на уроках читання // Початкова школа. 1996. №12. С. 13–15.
54. Ортинський В.Л. Педагогіка вищої школи: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. К. : Центр учбової літератури, 2009. 472 с.

55. Петелько Т. Вітрильник юнацтва // Інформаційний вісник. 2007. №1 С. 33–35.
56. Петрик О. Реалізація комунікативно-діяльнісного підходу у мовно-мовленнєвій освіті молодших школярів // Початкова школа. 2019. №6. С.39-43.
57. Підлужна Г. Позакласне читання молодших школярів: проблеми, пошуки, знахідки // Рідна школа. 2001. №2. С. 22–23.
58. Поліщук В.М. Вікова та педагогічна психологія. Суми : Університетська книга, 2006. 123 с.
59. Почупайло О. Програма формування читацьких умінь у школярів // Початкова школа. 1997. №10. С. 29–38.
60. Притулик Н. Комунікативний потенціал уроків роботи з дитячою книжкою // Початкова школа. 2003. №6. С. 14–17 .
61. Притулик Н. Комунікативний потенціал уроків роботи з дитячою книжкою // Початкова школа. 2003. №6. С. 14–17.
62. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. М.: Педагогика, 1989. 328 с.
63. Светловская Н. Методика внеклассного чтения. М. : Просвещение, 1991. 207 с.
64. Скрипченко Н.Ф. Читання – це віконце у світ // Початкова школа. 1995. №12. С. 14–18.
65. Скрипченко Н.Ф. Шляхи вдосконалення класного й позакласного читання // Початкова школа. 1990. №5. С. 36–40.
66. Слуховский М.И. Проблемы истории чтения: (К постановке вопроса). М.: Просвещение, 1976. С. 33–43.
67. Стецюк Н. Розвиток мислення учнів шляхом формування читацької компетентності // Початкова школа. 2018. №10. С.11-14.
68. Стіценко Л.М. На язиці медок, а на думці – льодок. Урок-квест з читання у 2-му класі (робота з дитячою книжкою) // Початкове навчання та виховання. 2019. № 25-27. С.50-53.

69. Сухомлинський В.О. Джерела невмирущої криниці // Українська мова і література в школі. 1989. №7. С. 12–15.
70. Сухомлинський В.О. Павлинська середня школа: Вибрані твори: в 5 т. – Т. 4. К., 1977.
71. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям. К. : Рад. школа, 1974. 257 с.
72. Сухомлинський В.О. Сто порад вчителю: вибр. твори: у 5-ти т. – Т.2. К. : Рад. школа, 1976.
73. Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти : 1-2 класи. К. : ТД «ОСВІТА-ЦЕНТР+», 2018. 240 с.
74. Ткачук Г. Організаційно-методичні поради до уроків позакласного читання на основному і підсумковому етапах // Початкова школа. 2005. №6. С. 20–24.
75. Ткачук Г.П. Робота з дитячою книжкою на уроках читання : посібник для вчителя. Кам'янець-Подільський : Абетка, 2000. 120 с.
76. Трофіленко В. Робота над розвитком мовлення учнів – важлива складова комунікативної компетентності // Початкова школа. 2019. №7. С.28-30.
77. Фіцула М.М. Педагогіка: ннавчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. К. : Академія, 2002. 528 с.
78. Чередник Л.П. Формування читацьких навичок молодших школярів. Система вправ для вдосконалення техніки читання // Початкове навчання та виховання. 2018. № 22-24. С.38-48.
79. Яцента Л.Є. Ігрові форми навчання читання. Тернопіль : Астон, 2002. 159 с.